

THE COMMONALITY OF IMAGES IN KYRGYZ AND UZBEK SHORT STORIES

Umida Rasulova
Doctor of Philological Sciences, Professor,
Tashkent state Uzbek language
and the University of Literature
rasulovaumida12@gmail.com

Abstract: According to the potential of the artistic perception of the world and man, the creator tries to describe the concrete reality, sometimes to prove the product of fantasy, no matter what kind of story he creates. As a result of our observations, it is clear that the writers debated topics ranging from the depiction of domestic life to natural science, scientific and technical achievements, sports, and the plague of the century. The works also interpret the national identity, the person with the image, the fate of those who have become mirages and shadows. The twists and turns in the hero's fantasy world create various thoughts through symbols.

Humanity will achieve noble status in the light of science and enlightenment. This auspicious service places a great responsibility on the teacher. Due to his intelligence, worldly and religious teachings are absorbed into people's consciousness. That is why high-potential blessed figures are always respected.

Key words: symbol, poetics, image, spell, nature, genre, science

Qirg'iz va o'zbek qissalarida obrazlar mushtarakligi

F.f.d., prof. Rasulova Umida
Toshkent davlat o'zbek tili
va adabiyoti universiteti
rasulovaumida12@gmail.com

Annotatsiya: Ijodkor olam va odamni badiiy idrok etish salohiyatiga ko'ra qissaning qaysi xilida asar yaratmasin, aniq voqelikni tasvirlashga, ba'zan fantaziya mahsulini ham dalillashga intiladi. So'z san'atkorlari ijtimoiy, maishiy hayot tasviridan tortib, tabiat sinoati, fan-texnika yutug'i, sport turlari, asr vabosiga doir mavzularda bahs yuritgani ayon bo'ladi. Asarlarda milliy o'zlik, qiyofaga ega shaxs, sarobga, soyaga aylangan kimsalar taqdiri ham talqin qilinadi. Qahramon taxayyul dunyosidagi evrilishlar ramzlar orqali turfa o'ylarni hosil qiladi.

Insoniyat ilmu ma'rifat yog'dusida shariflik matlabiga noil bo'ladi. Bu xayrli xizmat ustoz zimmasiga buyuk mas'uliyatni yuklaydi. Uning aqlu zakovati bois odamlar shuuriga dunyoviy hamda diniy ta'limot singib boradi. Shu bois yuksak salohiyatli tabarruk siymolarga mudom ehtirom ko'rsatilgan.

Kalit so'zlar: ramz, poetika, obraz, tilsim, tabiat, janr, ilm.

Аннотация: По потенциалу художественного восприятия мира и человека творец пытается описать конкретную действительность, иногда доказать продукт фантазии, какую бы историю он ни создавал. В результате наших наблюдений видно, что писатели обсуждали самые разные темы – от изображения бытовой жизни до естествознания, научно-технических достижений, спорта и чумы века. В произведениях также интерпретируется национальная идентичность, личность с изображением, судьба тех, кто стал миражами и тенями. Перипетии фантастического мира героя порождают различные мысли посредством символов.

Человечество достигнет благородного статуса в свете науки и просвещения. Это благоприятное служение налагает на учителя большую ответственность. Благодаря его уму мирские и религиозные учения впитываются в сознание людей. Вот почему блаженные личности с высоким потенциалом всегда пользуются уважением.

Ключевые слова: символ, поэтика, образ, магия, природа, жанр, наука.

Kirish Introduction

Kishining zimmasida muallim haqi zalvori og'ir. Yillar mobaynida ta'lim, tarbiya o'rgatgan insonning halol, mashaqqatli mehnatini qadrlagan ilmu tolib uni umri davomida unutmaydi. Ezgu maqsad yo'lida zahmat, riyozat chekkan ziyolilar doim jamiyat taraqqiyotiga munosib hissa qo'shganlar. Hozirgi qissalarda ham

o‘qituvchi, ustoz obrazi muayyan funksiyani bajaradi. Ular maslagi, tajribasi, sof vijdoni adiblar tomonidan teran yoritilgan.

Hazrat Navoiy ustozlik maqomini bunday lutf aylagan:

Haq yo ‘linda kim senga bir harf o ‘qitmish ranj ila,

Aylamak oson emas oning haqin yuz ganj ila.

Asosiy qism Main part

Chingiz Aytmatovning “Birinch muallim” hamda Luqmon Bo‘rixonning “Sirli muallim” qissalari mohiyatiga nigoh tashlansa, mushtarak jihatlar ayonlashadi. “Birinch muallim” qissasida Duyshen obrazi vositasida halollik, odillik, zahmatkashlik xislatiga baho beriladi. Ilmu ma‘rifatdan mosuvo ota-onalarni to‘g‘ri tashviq etib, xarobadan binoni yolg‘iz tiklab, ilm asroridan bolalarga beg‘araz saboq beradi. Fidoyi Duyshen o‘z hisobidan o‘quv qurollari, dars jihozlari olib, puxta ilm olishga imkon yaratadi. Sabru shijoat ila bolalarga yangi dunyo ta‘limotini namoyon etib, olamdagi moddiy hamda ma‘naviy sarhadga, tafakkur kengliklariga sayr uyushtiradi. Ilk bora tovushu harfning salmog‘i, qudratini angelayotgan murg‘ak qalbg muazzam ziyo taraladi. Bolaning turmush sharoitidan voqif ustoz maktabda uning huzur, halovatni, bilim quvvatini idrok etishiga e‘tibor qaratadi.

Ustoz o‘z farzandi yanglig‘ bolalarga g‘amxo‘rlik ko‘rsatishida obrazning mantig‘i oydinlashadi. U insonni qadrlagani, e‘zozlagani bois barcha mashaqqatga sobir bo‘ladi. Qish qahratonida suv kechib bolalarni yo‘lning quruq yeriga o‘tkazishi, sovuq sinfxonani isitib, darslarni astoydil o‘tishi, muhimi o‘quvchilar irodasini mustahkamlashga erishishi obrazning asl muddaosini belgilaydi. O‘n besh yosh sag‘ir Oltinoyni zolim erkak jaholatidan qutqargan muallim og‘ir tan jan jarohatiga qaramay yovuzlikka barham beradi. Muhimi qarindoshdan ko‘rilmagan oqibat, adolat ustoz tomonidan ro‘yobga chiqadi.

Qissada kishilar o‘rtasidagi savodsizlik, jaholatga qarshi ma‘rifat masalasi kontrast beriladi. Odam tiriklikni, yaralishdan murod neligini anglamas ekan, haqiqat manziliga yetolmaydi. Asardagi obrazlar orasida qoloq, beburd, loqayd

kimsalar qismatiga nigoh tashlansa, ularning bemantiq turmush tarzi ko‘lankaga o‘xshaydi. O‘z farzandi kelajagiga befarq ota-onalar muallimga minnatdorlik o‘rniga dashnom beradilar. Kishilar aqli noqisligi sabab haqni botildan ajrata olmaydi. Asarda muallimning olijanob, fidoyi fe‘l-atvori boshqa qahramonlar e‘tirofidan tiniqlashib boradi. U qurshab olgan muhitdan ayro tushmay, balki ziyo nuri ila ko‘ngilga munavvarlik taratmoqqa intiladi.

Chingiz Aytmatov ijodida ramziylik, ifodaviylik matn badiiyatini to‘yintirib boradi. Qahramon hayoti hamda tasavvurini ma‘naviy ilinj ila oziqlantirgan teraklar obrazi poetik mazmuni istifoda etadi. Ustoz Duyshen shogirdi Oltinoy bilan tepalikka terak novdasini o‘tqazishida teran tomir, uzilmas rishta chin saodat sururini ravshan aytlaydi. Yillar suroni terakka salobat bag‘ishlab, kishida ishonch, qat‘iyat, matonat tuyg‘usini turg‘unlashtiradi.

“Ko‘cha-kuyda nima ko‘p-daraxt ko‘p, lekin bu teraklar o‘zi boshqa bir olam, qandaydir xosiyatli, tili borday. Goh sohilga kelib urilgan erka to‘lqinday eshitilar-eshitilmas guvillashib qo‘yadi, goh jim o‘ylanib qolib, sog‘ina, sog‘ina yuragi qon bo‘lganday, allanimalarni eslab xo‘rsinib, yulqingan shamol bulut haydab, yomg‘ir haydab, butoqlarini egib yuborganda, teraklar bir-biridan madad olib: sindirib bo‘psan, deganday battar o‘jarlik qilib, zarda bilan to‘lg‘anib qo‘yishadi. To‘rt tomoni ochiq baland tepada turishganidan, bular doimo shamol o‘qiga to‘g‘ri kelib havoning har bir o‘yiniga javob qaytarib turishgan”¹.

Adib inson siyratidagi po‘rtanalarni nabotot tilsimi qobig‘ida pardalaydi. Adl terak olisdan haybatu savlati, turli hodisotga dadil isyoni ila ulug‘vorlik kasb etadi. Ikki terak hazin sadosi moziy haqiqatini shamol parvozi-la o‘zga makonlarga eltadi, xasta qalb nolasi tiriklik holotidan kuy bastalaydi. Ramzlar qissa ichki hujayralaridan tashqi voqea manzarasiga ishora yanglig‘ bo‘rtib ko‘rinadi, so‘zlar zamon ruhi, ma‘naviy - ijtimoy iqlimni sifatlashi bilan mohiyatni tiniqlashtiradi.

---

¹ Айтматов Ч. Танланган асарлар. -Т. Адабиёт ва санъат нашриёти. 1978. 43-б.

Asarda muallif qalb prizmasida sayqal topgan tasvirlar, shukuhli lahzalar ma'naviy, estetik ahkomlarni payvandlab boradi. Fasllar almashinuvi odam umri sahifalarini varaqlab o'tadi. Qish qahrini bahor nasimi xotira puchmog'iga uloqtiradi. Oddiy, halol, fidoyi muallim urushda qatnashgach, ancha vaqtdan so'ng ovulga, ona zaminga qaytib, pochta bo'limida faoliyatini davom ettiradi. Undan ilk saboq olgan yoshlar ulg'ayib, turli sohalarda yutuqlarga erishadi. Aslida ular ustozga tashakkur bildirib, zahmatkash odamni e'zozlashi darkor. Akademik Oltinoy ustozni zilol chashmaga mengzab, undan bahramand ko'ngil ziyoga yo'g'rilishini kashf etadi. Muallim o'zgalar manfaati uchun jonini fido etib, kamtarona turmush kechirsa-da, uning olijanobligi ishonch, beminnat yaxshiligi adolat hikmatidan voqif qiladi. Yozuvchi muallim obrazini adabiy qahramonlar safida bayroqdor siymo tarzida badiiy gavdalantiradi.

“Badiiy obraz- ijodkor shuuri, estetik ideali, dunyoqarashi, maqsadi va g'oyasi orqali sintezlashgan voqelikning inson ruhiyatining muhim qirralarini muayyan narsa, tuyg'u va kechinmalar timsolida alohida betakrorlikda umumlashtirilgan, estetik qimmatga molik in'ikosidan iborat”².

Luqmon Bo'rixonning “Sirli muallim” qissasida maktab jamoasiga ironik munosabat bildiriladi. Qishloq hududi ta'lim maskanlaridagi jarayon bosqichma-bosqich fosh etiladi. Muallim dunyoqarashi, kasbiga mas'uliyat masalasi muallif hayotiy kuzatishlari asnosida rivojlantiriladi. Qissaga Abdulla Oripovning “*Muallim haqida so'zim ushbudir, Muallim kamolot ichra ko'zgudir*” misrasi epigraf qilib tanlangan. Adib sharafligini kasb egalari hayotini ko'zguda aks ettirish borasida mozaika usulini qo'llaydi. Turli iqror maktublari asar poetikasini to'yintirib boradi. Ulardagi manzaralar jamlanib, yaxlit tasavvurni ro'yobga chiqaradi. Voqealar rivojida inson tabiatidagi fazilatu illatlar asta-sekin fosh bo'ladi. Kundalik turmushga yangi holat, vaziyatning kirib borishi qahramonlarni o'zini taftish etishga majbur qiladi.

---

² Саримсоқов Б. Бадийлик асослари ва мезонлари. -Т. 2004. 22-б

Adib ustoz obraziga chizgilar tortishda noodatiy lavhalarni matn poetikasiga singdirib yuboradi. Asarda fidoyi yosh yigitning sirli tashrifi ertak, afsonadagi mujda keltiruvchi ezgulik kuchlarini yodga solishi syujet voqealarini jonlantiradi. Inson g'ayritabiiy voqea hodisadan ta'sirlanib, kalava uchini axtaradi. Yosh muallim aslida ilm mahzanini uqqan, ezgu maqsadini ro'yobga chiqarishi dangasa, mas'uliyatsiz kimsalarga xush kelmaydi. Qissada muallif pichingi o'tkirlashadi, uning zamirida achchiq haqiqat bo'y ko'rsatadi.

Ma'lumki, asar qahramonlariga tanlangan ism ham muayyan poetik mazmunga ega. Nosir badiiy obrazlarga nom berishda mavqei, fe'l-atvoriga monand jihatlarni saralashga ahamiyat qaratadi. Maorif mudiri Erkaboev, maktab rahbari Qalqonov jamoadagi muhitni fosh qilmaslikka, muammoni imkoni darajasida hal etishga, buyruqni vaqtida ijro aylashga moslashgan obrazlar. Ularning "labbaygo'y"lik tutumi bir qancha epizodda asoslab ko'rsatiladi. Domla Xurramovich har kimdan shubhalanib, yuqori idorada huquqini ro'kach qiladigan, faqat o'z manfaatini ko'zlab, o'zgalar yutug'idan achchiqlanadigan toifa. Norxol, Boymurod kabi muovinlar ham faol tashkilotchi, ammo darsga mas'uliyat bobida sust. Bu jamoaga chin ma'noda Najot G'aybulla zarur edi. Najot ustozu shogird qismatiga loqayd bo'lmagani bois muammoni tez hamda samarali hal etadi.

"Uning aft-angorida, ust-boshida, ish faoliyatida allanechuk begonalik bor edi. Ana shu begonalik bizni hurkitib turardi³".

Muallif qahramoni badiiy portreti vositasida kitobxon qiziqishiga javob beradi. Uning suratidan tiynatiga qadar o'zgaligi odatiy me'yor, ko'nikmaga nomuvofiq edi. Boisi, yigitni begona monand qabul qilgan pedagoglar unga moslashib, loqaydlik, beparvolik iskanjasidan xalos bo'lishni xohlamasdi. Zulmat ichra taralgan yog'du ma'nisini uqishga ojiz kishilar haqiqatga tik boqolmaydi. G'ayb o'zagi ham ma'rifat olamidan biqiq muhitga tashrif buyurgan insonning muddaosiga munosib belgilangan.

---

³ Бўрихон Л. Титраётган тоғ. -Т. Фафур Фулом номидаги нашриёт матбаа ижодий уйи. 2018. 234-б.

Ijtimoiy hayotda mo'jizaning sodir bo'lishi astalik bilan qabul qilinadi. Endi jamoa ilmiy doiradan yiroqligini, farzandlar kelajagiga rahna solayotganini tushunib yetishga majburligi anglashiladi. Nosir kulgi, yumor asnosida personajlar harakatiga aniqlik kiritadi. Darsliklarning direktor xonasida saqlanishi, jihozlangan geografiya xonasining zarur tashriflar uchun qulflanishi lavhalarini firibgarlik holatini ravshan ko'rsatadi. Qissada Najot obrazi muallim imkoniyati, izlanishi, mas'uliyati kabi mezonlarga munosibligi borasidagi qarashlar tasvirlanadi. Jamiyatdagi yangilanishlar inson shuuriga ta'sir qiladi, shu ma'noda ilmu ma'rifat jarayonidagi sustkashlik oqibatida barcha aziyat chekadi.

Badiiy asarda muallim siymosi markaziy qatlamdagi voqealar rivojiga salmoqli ta'sir ko'rsatadi. Ba'zan qahramon qismatidagi burilish pallasida ustoz o'giti yetakchi omilga aylanadi. Shoyim Bo'taevning "Sho'rodan qolgan odamlar" qissasida epizodik lavha ziyoli qiyofasiga chizgi tortadi. O'spirinlar o'g'irlik sabab sudda javobgarlikka tortilganda o'qituvchi ular xatosi, aybini kechirishni so'rab bunday nutq irod aylaydi: "Bu bolalarning gunohlaridan o'tishlaringizni so'rayman. Ularning o'zlarini bu qilg'ilikni ikkinchi qilmaymiz, deb o'ylanib o'tirishi⁴".

Bu oqko'ngil o'qituvchi, o'quvchilar yuzinchi marotaba bo'lsin-da, biron gunoh ish qilsalar ikkinchi qilmanglar, deb kechib yuboraverardi, bunday avflarning adog'i ko'rinmasdi, - deya roviy qahramon ma'naviy qiyofasini to'ldirib boradi. Aslida kechirimlilik bois yoshlarga imkon berish tilagini barchaning huzurida qayg'urib aytayotgan inson ularning mahbuslikdan so'ng qalbi toshga aylanishidan xavotirda edi. Ustoz halokat yoqasidagi yigitlarga madad qo'lini cho'zarkan, atrofdagilar istehzosiga sabab bo'ladi. Ziyoli toliblari taqdiriga loqayd qaray olmasdi. Bedor qalb bilan insonni himoya etishga kirishgan muallim izza bo'lsa-da, vujudini o'rtayotgan g'alayonni yuzaga chiqarishdan orlanmaydi. Aksincha bemehr, notavon amaki yoshlar xatosini kechirishni xohlamaydi.

Muallif inson fe'lidagi noqislikni voqealar rivojida sharhlab boradi. Muallim mushkul vaziyatda e'tiqodiga qarshi borolmay, mudom azob chekayotgan, aybini

⁴ Бўтаев Ш. Ҳаёт. -Т. Шаҳк. 2000. 355-б.

tushungan bolalar holatini idrok etishga qodirligini namoyon etadi. O'zgarlar tashvishidan, yoshlar baxtsizligidan bezovta qalb adashganlarga, qalbi basirlarga ezgulik yo'lini ko'rsatishga intilsa-da, bari zoe ketadi.

“San'atkor o'zini hayajonlantirgan g'oya va obrazlarini ifodalash istagini ularning hayotiyligiga, estetik ahamiyatiga, kitobxonni ishontirishga bo'lgan intilishidan ajratib qaramaydi, barcha bayon usullari, lirik iboralari, dramatik konflikt yo'nalishi kitobxonni qiziqtirishini ham nazarda tutadi”, -deydi adabiyotshunos M.Xrapchenko⁵.

Natija va muhokama Results and discussions

Ma'lumki, Alloh taolo odamni tuproqdan yaratishni ixtiyor etgan. Xokisor yerdan oliy mavjudot bino bo'lgan. Unga nabototu hayvonot ne'matidan bahramandlik nasib bo'lgan. Inson yer, tuproq misoli halim bo'lib, sharafli maqomni yoddan chiqarmasligi darkor. Yer ustida tiriklik sururini his etib, foniy dunyo nayrangidan holi bo'lgani durust. Inson borki, ko'nglida muqaddas tuyg'u, oliy intilish mavjud. Hayotga mazmun bag'ishlash, umrni xayrli ishlarga safarbar aylash chin farog'at sanaladi. Ijodkorlar muallim, ustoz obrazlari vositasida odamzotga ma'rifat hidoyatini ulashuvchi shaxslarni talqin etishni sharaf hisoblaydilar.

Xulosalar Conclusions

Badiiy asar javhariga singdirilgan g'oyalar kitobxon taxayyul qudratini mustahkamlagan. Turkiy xalqlar tarixi, adabiyotida ustoz maqomi baland sanalgan. Zamonaviy asarlarda ham millatning ma'naviy yuksalishida muallimling maslagi, axloqiy, falsafiy qarashlari muhim ahamiyat kasb etgan. Qissalarda ilmu ma'rifatning sarbonlari ahkomi ishoraviy mazmunni kuchaytirib borgan. Ularning zakovati, salohiyati kelajak avlodni yog'du yanglig' hidoyatga boshlagan.

Адабиётлар References

1. Айтматов Ч. Танланган асарлар. -Т. Адабиёт ва санъат нашриёти. 1978. 43-б.

---

⁵ Храпченко М. Творческая индивидуальность писателя и развитие литературы. -М. 1970. С 108.

2. Саримсоқов Б. Бадиийлик асослари ва мезонлари. -Т. 2004. 22-б
3. Бўрихон Л. Титраётган тоғ. -Т. Гафур Гулом номидаги нашриёт матбаа ижодий уйи. 2018. 234-б.
4. Бўтаев Ш. Ҳаёт. -Т. Шарқ. 2000. 355-б.
5. Храпченко М. Творческая индивидуальность писателя и развитие литературы. -М. 1970. С 108.
6. Айтматов Ч. Танланган асарлар. -Т. Адабиёт ва санъат нашриёти. 1978, 102-б.
7. Umida, R. (2024). THE RELEVANCE OF RHYTHM IN PROSE FICTION. *Journal of Modern Educational Achievements*, 1(1), 288-294.
8. Rasulova, U. (2024). Poetic Research in Modern Story-Writing. *SPAST Reports*, 1(1).